
OBSAH

Úvod	11
----------------	----

I. VÝZNAM PSYCHOLOGIE VE VZDĚLÁVÁNÍ, SOUVISLOST SE VZDĚLÁVACÍMI TEORIEMI A CÍLI

1. Psychologie, její role a význam v procesu vzdělávání	16
1.1 Současné pojetí psychologie ve vzdělávání	16
1.1.1 Modernizace současného pojetí psychologie	17
1.2 „Piliře“ vzdělávání a jejich psychologické aspekty	19
1.3 Základní „stavební kameny“ kurikulární reformy	21
2. Vzdělávací cíle a jejich psychologické a psychodidaktické souvislosti	25
2.1 Vzdělávací cíle a jejich provázanost s rozvíjením klíčových kompetencí	25
2.1.1 Specifické cíle psychologie	27
2.2 Učení – rozvíjení psychických jevů	28
2.3 Klíčové kompetence, psychologický výklad jednotlivých pojmů	30
2.3.1 Kognitivní svébytnost	33
2.4 Kognitivní procesy a jejich souvislosti s osvojováním vědomostí a pojmových systémů	34
2.5 Myšlení jako schopnost řešit problémy	36
2.5.1 Významné faktory ovlivňující řešení problému	38
2.6 Rozvoj metakognice a tvořivosti	40
2.6.1 Metakognice	40
2.6.2 Tvořivost	41
2.7 Postoje a hodnoty, jejich psychologické a filozofické souvislosti	43
2.7.1 Zvnitřňování hodnot z hlediska věku	44
2.7.2 Klasifikace hodnot z hlediska cílů, potřeb a prožívání	45

3. Teorie učení z pohledu současného vzdělávání	47
3.1 Behaviorální koncepce	47
3.2 Kognitivně psychologické koncepce	50
3.3 Koncepce humanisticky orientované	52
3.4 Shrnutí	53
3.5 Vzdělávací koncepce transmisivní	54
3.6 Vzdělávací koncepce interpretativní	56
3.7 Vzdělávací koncepce autonomní	57

II. PSYCHOLOGICKÉ A PSYCHODIDAKTICKÉ ASPEKTY MODERNIZACE ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

4. Psychologické otázky modernizace vyučování	60
4.1 Zprostředkující model výuky	60
4.2 Výukový cíl a jeho motivační funkce	62
4.2.1 Aktualizace žákovských potřeb	64
4.3 Bloomova taxonomie cílů ve školní praxi	65
4.4 Vstřícný model výuky	68
4.5 Pedagogické situace a činnostní učení žáků	70
4.6 Učivo a jeho místo ve školním vzdělávání	72
4.6.1 Psychodidaktický přístup k učivu	73
4.7 Kritéria žádoucího modelu vyučování	77
5. Výukové strategie v kontextu autoregulace žáka	79
5.1 Organizační formy výuky s důrazem na žákovu autoregulaci	79
5.1.1 Organizační formy výuky	81
5.2 Kooperativní výuka a cíle z ní vyplývající	83
5.2.1 Cíle sociální	83
5.2.2 Cíle osobnostně rozvíjející	83
5.2.3 Cíle (auto)diagnostické	84
5.3 Výukové metody, jejich charakteristika a klasifikace	84
5.3.1 Klasifikace metod – stručný přehled	85
5.4 Metody jako způsoby komplexního rozvoje žáků	87
6. Konstruktivistická teorie v praxi	90
6.1 Didaktický konstruktivismus	90
6.2 Konstruktivistické didaktické postupy	92
6.2.1 Základní pojmy	93
6.2.2 Proces vytváření pojmů a komplexních představ	93

6.3	Konstruktivní vyučování	95
6.3.1	Cíle a význam, praktická ukázka	97

III. PSYCHODIDAKTICKÉ SOUVISLOSTI V PROCESU ŠKOLNÍHO HODNOCENÍ

7.	Pojetí hodnocení, hodnotící cíle a strategie	102
7.1	Pojetí hodnocení v podání našich i zahraničních autorů	102
7.2	Funkce hodnocení s důrazem na formativní funkci	106
7.2.1	Funkce informativní	106
7.2.2	Funkce regulativní	107
7.2.3	Funkce výchovná	107
7.2.4	Funkce sociální	108
7.2.5	Funkce prognostická	108
7.2.6	Funkce motivační	108
7.2.7	Funkce diagnostická	109
7.3	Druhy a typy hodnocení	110
7.3.1	Typy hodnocení	110
7.4	Formy hodnocení	112
7.4.1	Jakou formu hodnocení zvolit?	113
7.5	Metody hodnocení s důrazem na interpretativní a dialogické metody	115
7.5.1	Shrnující pohled (nejen) na metody	117
7.6	Cíle a obsah hodnocení (nejen) v psychologii	119
7.7	Vzájemná návaznost výukových a hodnotících cílů	121
7.7.1	Tři oblasti cílů a jejich charakteristika	122
8.	Hodnocení a sebehodnocení	125
8.1	Objektivita a subjektivita hodnocení	125
8.1.1	Hodnocení jako zpětná vazba	127
8.2	Od kvalitního hodnocení k sebehodnocení žáků	128
8.2.1	Interpretace hodnocení žákem	129
8.3	Školní hodnocení jako vyjádření vztahů mezi učitelem a žákem	130
8.3.1	Formativní funkce hodnocení	132
8.4	Autonomní hodnocení a hodnotící kritéria	133
8.4.1	Proces přijímání hodnotících kritérií žákem	135

9. Práce s chybou a její psychologické souvislosti	137
9.1 Jak přistupovat k chybě?	137
9.1.1 Psychologický pohled na chybu	138
9.2 Rozvíjení metakognice žáků při práci s chybou	139
9.2.1 Práce s chybou a věkové zvláštnosti	140
9.2.2 Procesuální pojetí práce s chybou	141
9.2.3 Chyba se musí identifikovat na začátku učební činnosti	141
9.3 Konotace významů jako zdroj „chybné interpretace“ pojmů	142
9.3.1 Smysluplná chyba jako zdroj aktivního učení žáka	144
9.4 Sebehodnocení vlastní učební činnosti, atribuce příčin (ne)úspěchů a chyb	145

IV. ŠKOLNÍ ÚSPĚŠNOST A ŠKOLNÍ DIAGNOSTIKA V PROCESU VZDĚLÁVÁNÍ

10. Psychologické aspekty školní úspěšnosti	150
10.1 Pojetí školní úspěšnosti	150
10.1.1 Společenská, pedagogická a psychologická rovina školní úspěšnosti	151
10.2 Přehled nejčastěji uváděných příčin školního neúspěchu	152
10.2.1 Školní úspěšnost, motivace, hodnocení	154
10.3 Učitelovy postoje a očekávání a jejich souvislost se školní (ne)úspěšností	155
10.3.1 Učitelovo očekávání a obraz neúspěšného žáka	157
10.4 Psychologický pohled na známky, hodnocení a zkoušení žáků, uplatňování principu pozitivního hodnocení	158
10.4.1 Proč prioritou pozitivního hodnocení	160
10.4.2 Emocionální a sociální aspekt	161
11. Psychologické podmínky a zvláštnosti výchovně vzdělávacího procesu	163
11.1 Chybné předpoklady v procesu vzdělávání a jejich negativní důsledky	163
11.1.1 Rogersovy žádoucí přístupy ke vzdělávání	165
11.2 Principy výchovného působení vedoucí k autonomii žáka	166
11.3 Analýza vlivů rodinného prostředí ve vztahu ke vzdělávacímu procesu	169

12. Školní diagnostika jako nástroj psychodidaktiky	172
12.1 Základní pojmy pojící se k diagnostikování ve škole (diagnostika, hodnocení, evaluace)	172
12.1.1 Diagnostika	172
12.1.2 Hodnocení	173
12.1.3 Evaluace	174
12.2 Komplexní diagnostika žáka	175
12.2.1 Diagnostické otázky	177
12.3 Diagnostika nadaných žáků	179
12.3.1 Gardnerova typologie inteligence	180
12.3.2 Diagnostické údaje vyplývající ze školního prospěchu	182
12.4 Úroveň sebepojetí žáka – důležitý diagnostický údaj	183
12.4.1 Mentální reprezentace Já	183
12.4.2 Otázky směřující k sebereflexi žáků (i učitelů)	185
13. Diagnostika výuky, učebního stylu žáků a vyučovacího stylu učitele	187
13.1 Diagnostika učebního stylu žáků	187
13.1.1 Diagnostické otázky a metody	189
13.2 Autodiagnostika učitele, učitelův profesní profil	191
13.2.1 Profesní kompetence učitele	193
13.2.2 Učitelův vyučovací styl	194
13.3 Příklady hodnocení vyučovacího procesu a jeho podmínek	196

V. UKÁZKY VYUČOVACÍCH HODIN, PRAKTICKÉ NÁVODY, PŘÍLOHY, LITERATURA

14. Praktické ukázky a návody	202
14.1 Konkrétní příklady využití Bloomovy taxonomie na téma „Vztah člověka k prostředí“, „Psychohygiena“, „Návykové látky“	202
14.1.1 První cíl: Ochrana životního prostředí	202
14.1.2 Druhý cíl: Péče o sebe	203
14.1.3 Třetí cíl: Péče o druhé	204
14.2 Užití metod podle charakteru poznávacích činností žáka s propojením Bloomovy taxonomie na téma „Zvládnání náročných životních situací“	205
14.3 Ukázky vyučovacích hodin: (postavených na pedagog. situacích s využitím kooperace) na téma „Zdraví“ a „Životní styl“	208
14.3.1 Závěrečné shrnutí	211

14.4	Model tříhodinové vyučovací jednotky z psychologie na téma „Sebepojetí“	212
14.4.1	Vyučovací hodina psychologie – téma „Sebepojetí – sebezpoznání“	213
14.4.2	Vyučovací hodina psychologie – téma „Sebepojetí – vědomí sebe“	214
14.4.3	Vyučovací hodina psychologie – téma „Sebepojetí – kognitivní, emocionální, konativní složka“	215
14.5	Využití konstruktivistických postupů ve výuce psychologie při objasňování pojmu „Představivost, typ představivosti“	217
14.6	Formulace výukových cílů a jejich souvislost s požadavky na výkon žáka a s hodnoticími kritérii žákova výkonu – praktická ukázka na téma „Masmediální sdělení – manipulace“	221
14.7	Dotazník k diagnostice klíčových kompetencí žáků	224
14.7.1	Diagnostika kompetencí žáka, dotazník „Moje schopnosti“	225
15.	Ukázky vyučovacích hodin z psychologie	229
15.1	Vyučovací hodina psychologie na téma „Kamkoli mimo tento svět“	229
15.2	Vyučovací hodina psychologie na téma „Osobnost“	231
15.3	Vyučovací hodina psychologie na téma „Jak to vidím já aneb Různé názory a pohledy“	233
16.	Přílohy	236
16.1	Dotazník: „Typ představivosti“	236
16.2	Dotazník: „Moje schopnosti“	241
16.3	Příprava na vyučovací jednotku	244
	Literatura	250
	Shrnutí	259
	Summary	261
	Rejstřík	263